

Близнюков І.Г., студент,
Навчально-науковий Юридичний інститут,
Національний авіаційний університет, м. Київ
Науковий керівник: Білоусов В. М., старший викладач

ЗЛОВЖИВАННЯ СУБ'ЄКТИВНИМ ЦИВІЛЬНИМ ПРАВОМ

Проблема зловживання суб'єктивними правами завжди була актуальною для юридичної науки. Поняття зловживання правом існувало ще у римському праві. За загальним правилом у римському праві діяв принцип безмежної свободи право здійснення. При цьому вважалося, що той, хто користується своїм правом, нікому не завдає шкоди (*qui jure suo utitur, neminem laedit*). Цей принцип, виведений з римського законодавства, промов римських юристів та сформульований пізніше юриспруденцією як загальний принцип, відображав сутність рабовласницького устрою, коли вся влада та необмеженість у користуванні правами надавалися рабовласникам [3, с. 31]. Однак потім, практика цивільного права зумовила відступ від цього принципу.

У науці цивільного права конкретні форми зловживання правом поділяють на два види:

- зловживання правом, здійснене без наміру спричинити шкоду іншій особі, але об'єктивно така шкода спричиняється;
- зловживання правом, здійснене у формі дії, яка здійснюється виключно з метою спричинити шкоду іншій особі.

Чи можна кваліфікувати зловживання правом як делікт – цивільного правопорушення? Склад деліктних правовідносин не відрізняється від складу будь-яких інших правовідносин: суб'єкт, об'єкт і його зміст. Суб'єктами в даному випадку будуть власник права і особа, чиї права могли бути порушені в результаті зловживання правом. Об'єктом можуть служити майнові цінності чи немайнові блага, які в результаті зловживання правом зазнали негативного впливу. Змістом таких правовідносин, що виникли у зв'язку зі зловживанням суб'єктивним цивільним правом, як і в будь-яких інших деліктних правовідносинах, буде право потерпілого вимагати відновлення його прав (компенсації шкоди) та кореспондуючий цьому праву обов'язок заподіювача вчинити зазначені дії.

Підставою виникнення деліктних правовідносин (яка одночасно виступає підставою виникнення деліктної відповідальності) є сукупна наявність чотирьох елементів: шкоди, протиправності дій, причинного зв'язку між протиправними діями і заподіяною шкодою і провиною.

Вина як суб'єктивне ставлення заподіювача шкоди (у нашому випадку – уповноваженого суб'єкта) до власних дій або внаслідок своїх дій може

існувати в декількох основних формах. Якщо заподіювач діяв свідомо (зокрема, розуміючи неправомірність своїх дій) і бажав настання несприятливих для іншого суб'єкта наслідків, можна говорити про наявність вини у формі умислу.

Слід визнати, що на практиці не так часто трапляються випадки, коли зловживання суб'єктивним правом здійснюється з єдиним наміром завдати шкоди іншій особі (шкани), як і випадки, коли такий намір є хоча б основною метою дій уповноваженого суб'єкта, що реалізує свої суб'єктивні цивільні права [2, с. 135].

Набагато частіше на практиці зустрічаються випадки, коли заподіяння шкоди іншій особі не є наміром, а лише супроводжує зловживання правом. В уповноваженої особи може бути цілком легальна мета, яку вона переслідує, реалізуючи своє суб'єктивне право. Вочевидь, говорити про умисел тут вже не можна – при цьому вина в діях уповноваженого суб'єкта буде існувати у формі необережності.

Негативні наслідки від зловживання правом можуть проявлятися по-різному, але вони завжди мають місце. В іншому випадку не можна стверджувати, що особа зловживає своїм правом. Характер негативних наслідків від зловживання правом залежить від того, яке саме суб'єктивне право іншого суб'єкта порушене. Такими наслідками можуть бути заподіяння шкоди здоров'ю людини, погіршення екологічної ситуації, пошкодження або знищення майна, перешкоджання в користуванні річчю, нанесення шкоди честі, гідності та діловій репутації тощо. Таким чином, ознакою зловживання цивільним правом є заподіяння шкоди іншим учасникам цивільних правовідносин.

Юридичні наслідки зловживання правом не традиційні: тут відсутня юридична відповідальність, характерна для правопорушення. Лише у виняткових випадках – за наявності великого ступеня суспільної небезпеки зловживання правом – законодавець визначає його як правопорушення, встановлюючи заборонну норму і забезпечуючи її юридичною санкцією.

Слід звернутися до загальної норми права, передбаченої ч. 6 ст. 13 ЦК України, згідно з якою у разі дій особи, що вчиняються з наміром завдати шкоди іншій особі, а також зловживання правом в інших формах, у разі використання цивільних прав з метою неправомірного обмеження конкуренції, зловживання монопольним становищем на ринку, а також недобросовісної конкуренції суд може зобов'язати особу припинити зловживання своїми правами, а також застосувати інші наслідки, встановлені законом [1]. Іншими словами, суд може примусити особу відмовитися від певних дій або примусити вчинити певні дії для того, щоб усі інші учасники правовідносин могли належним чином реалізувати свої власні суб'єктивні права без будь-яких перешкод з боку особи, яка зловживала правом.

Отже, враховуючи наведені вище ознаки, зловживання цивільним правом можна визначити як спосіб реалізації суб'єктивного цивільного права всупереч його призначенню, внаслідок якого заподіюється шкода іншим учасниками цивільних правовідносин.

Література

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44. – Ст. 44.

2. Кот О. Проблема зловживання суб'єктивним правом у цивільному праві України / О. Кот // Вісник Національної академії правових наук України. – 2013. – № 4. – С. 133 – 141.

3. Римское частное право: учебн. / под ред. проф. И. Б. Новицкого и проф. И. С. Перетерского. – М.: Юриспруденция, 1999. – 512 с.

УДК 341(043.2)

Бобер С.Ю., студентка,
Юридичний факультет,
Тернопільський національний
економічний університет, м. Тернопіль
Науковий керівник: Саванець Л.М., к.ю.н., доцент

ІНСТИТУТ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

На сьогоднішній день, в умовах динамічного розвитку міжнародних відносин та виникненню нових загроз поширення конфліктних ситуацій серед міжнародного співтовариства, держави спільно відповідають за мир і безпеку всього людства, за підтримання міжнародного правопорядку та створення сприятливих умов для існування майбутніх поколінь.

Інститут міжнародно-правової відповідальності посідає вагомe місце в міжнародному праві, оскільки саме він є певним мірилом ефективності дії міжнародно-правових норм.

Поняття міжнародно-правової відповідальності у своїх працях досліджували такі науковці, як М.В. Буроменський, В.Г. Буткевич, В.Н. Денисов, В.І. Євінтов, О.В. Задорожній, Д.Б. Левін, А.С. Мацко, О.О. Мережко, Ю.О. Решетов, Л.Д. Тимченко, О.М. Трайнін, Г.І. Тункін, І.Н. Арцибасов, І.П. Бліщенко, С.О. Єгоров, Л.В. Іногамова-Хегай, В.Ю. Калугін, А.Г. Кибальник, І.І. Лукашук, Р.А. Мюллерсон, А.В. Наумов, В.П. Панов, А.Й. Полторац та ін.

Незважаючи на велику кількість праць, присвячених цьому питанню, поняття міжнародно-правової відповідальності й надалі залишається невизначеним та неточним. Зважаючи на сучасні тенденції розвитку міжнародно-правових відносин, вирішення питань щодо притягнення суб'єктів міжнародного права до відповідальності, надзвичайної